

Інвестиційна та інноваційна діяльність

УДК 330.341.1:330.322:332.1

О.О. Маслак, Н.Р. Стасюк, В.Й. Жежуха

Регіональні аспекти оцінювання інвестиційної привабливості як чинника стимулювання інноваційної діяльності

Висвітлено особливості оцінювання інвестиційної привабливості регіонів як фактора стимулювання інноваційної діяльності, наведено фактори, які слід враховувати інвесторам під час здійснення такої оцінки. Запропоновані зміни у сфері інвестиційної політики, що призведуть до зростання обсягів інвестицій в регіональну економіку.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестори, інвестування, інвестиційна програма, інноваційна діяльність, оцінювання, стимулювання.

Створення сприятливого інвестиційного клімату – один з основних засобів забезпечення умов виходу України на світові ринки, підвищення якісних показників економічної діяльності окремих підприємств та економіки в цілому. Тому необхідність оцінки інвестиційної привабливості окремих територій і регіонів країни стає пріоритетним питанням сьогодення. Інвестиції, з одного боку, створюють умови для розвитку господарської діяльності і нові місця праці, а з другого – покращують загальну кон'юнктуру на регіональному ринку і, внаслідок дії інвестиційного множника, стимулюють розвиток нових приватних інвестицій, що, у свою чергу, є стимулом розроблення і впровадження на ринок інноваційних продуктів [1].

Проблеми залучення інвестицій в інноваційну сферу економіки, а також питання оцінювання інвестиційної привабливості регіонів досліджували багато вчених, серед яких І. Бланк, С. Захарін, В. Опришко, Є. Романів, К. Шара, Л. Безчасний, А. Шеремет, Ю. Шкворець, А. Чупіс та ін. У той же час питання відбору та оцінки інтегральних показників, які можуть використовуватися при оцінюванні інвестиційної привабливості регіонів, не отримали належного відображення у науково-методичній літературі. Таким чином, актуальність і практична значимість даних проблем, їх недостатнє висвітлення в економічних розробках визначили вибір проблематики дослідження.

Метою статті є вироблення рекомендацій щодо відбору показників для оцінювання інвестиційної привабливості регіону як чинника стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

Інвестування покликане здійснювати заходи, спрямовані на досягнення структурних перетворень у галузях економіки, забезпечення пріоритетного розвитку соціальної та виробничої інфраструктури, ефективне використання виробничих потужностей, зміцнення економічного потенціалу регіону. Органи місцевого самоврядування можуть здійснювати оцінювання інвестиційної привабливості регіонів та використовувати отримані результати в розробці плану реструктуризації регіону. Це допоможе їм залучити інвесторів, поєднавши комерційні інтереси обох

© О.О. Маслак, Н.Р. Стасюк, В.Й. Жежуха, 2009.

сторін у напрямках як поповнення бюджету, створення позабюджетних фондів, соціального захисту населення, а також екологічної безпеки території.

Інвестиційна програма соціально-економічного розвитку регіонів має розроблятися на основі пропозицій райдержадміністрацій, місцевих Рад, які визначають напрямки розвитку території, проблеми міста, села чи галузей соціальної сфери.

Обсяги централізованих інвестицій з Державного бюджету надходять у цілкове розпорядження підпорядкованим структурам обласної держадміністрації чи управлінням економіки, а місцеві інвестиції формуються за рахунок коштів бюджетів районних держадміністрацій. Згідно з чинним законодавством економічні управління райдержадміністрацій аналізують підготовку інвестиційних проектів підприємств та організацій, що подаються на розгляд місцевих органів влади й самоврядування.

Оцінювання і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів здійснюються у такій самій послідовності, що й дослідження інвестиційної привабливості підприємств. Однак показники оцінювання і чинники прогнозування тут дещо інші. Оцінювання інвестиційної привабливості територій набуло досить значного поширення у світовій практиці. Так, у США регулярно публікуються індекси, що характеризують рейтинг штатів за різними критеріями і мають різну спрямованість: політичну, економічну, екологічну. Ряд відомих наукових центрів та інвестиційних компаній періодично публікують рангований за ступенем інвестиційної привабливості перелік країн з метою орієнтації потенційних інвесторів.

Для оцінювання інвестиційної привабливості можна використати методику оцінки інвестиційної привабливості регіону І. О. Бланка, що дає уявлення про розвиток регіональних підприємств.

За методикою І. О. Бланка [2], інвестиційна привабливість регіонів України оцінюється на основі ранжування за такими п'ятьма показниками:

- рівень загальноекономічного розвитку регіону;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;
- демографічна характеристика регіону;
- рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону;
- рівень криміногенних, екологічних й інших ризиків.

Для характеристики окремих сторін інвестиційної привабливості регіонів рекомендується використати такий показник, як рівень загальноекономічного розвитку регіону, з допомогою якого вивчається потенційна потреба в обсягах інвестування, можливість формування інвестиційних ресурсів за рахунок власних джерел, соціальна ємність регіонального ринку.

Кожний синтезований показник оцінюють за сукупністю аналітичних показників, що входять до його складу. Кількісну оцінку кожного синтезованого показника отримують, підсумовуючи рангові значення (у системі регіонів), що входять до складу аналітичних показників.

При оцінюванні рівня загальноекономічного розвитку регіону вивчають потенційну потребу в обсягах інвестування, можливість формування інвестиційних ресурсів за рахунок власних джерел, сукупну місткість регіонального ринку. Для такого оцінювання використовують такі аналітичні показники:

- частка регіону у валовому внутрішньому продукті та виробленому національному доході;

- обсяг виробленої промислової продукції на душу населення;
- рівень самозабезпеченості регіону основними продуктами харчування (обсяг виробництва відповідних видів сільськогосподарської продукції на душу населення);
- середній рівень заробітної плати у регіоні;
- обсяг і динаміка капітальних вкладень у регіоні в розрахунку на одного жителя;
- число компаній і фірм усіх форм власності в регіоні;
- частка збиткових підприємств у загальній кількості функціонуючих компаній та фірм.

При оцінюванні рівня розвитку інвестиційної інфраструктури регіону вивчають можливість швидкої реалізації інвестиційних проєктів за такими показниками:

- кількість підрядних будівельних компаній і фірм усіх форм власності;
- обсяги місцевого виробництва основних видів будівельних матеріалів;
- виробництво енергетичних ресурсів (у перерахунку на електроенергію) на душу населення;
- кількість залізничних шляхів сполучення в розрахунку на 100 км² території;
- щільність автомобільних шляхів із твердим покриттям на 100 км² території.

При оцінюванні демографічної характеристики регіону вивчають потенційний обсяг попиту населення на споживчі товари та послуги, а також можливість залучення кваліфікованої робочої сили у виробництві, що інвестуються. З цією метою аналізують такі показники:

- частка населення регіону в загальній чисельності жителів країни;
- співвідношення міських і сільських жителів у регіоні;
- частка населення, зайнятого в суспільному виробництві на підприємствах усіх форм власності;
- рівень кваліфікації робітників, зайнятих у суспільному виробництві.

При оцінюванні рівня розвитку ринкових відносин і комерційної структури регіону вивчають відношення місцевих органів самоврядування до розвитку ринкових форм і створення відповідного підприємницького клімату. Для цього оцінювання використовують систему таких показників:

- частка приватизованих підприємств у загальній кількості підприємств комунальної власності;
- частка компаній і фірм недержавних форм власності у загальній кількості виробничих підприємств регіону;
- кількість спільних компаній і фірм із зарубіжними партнерами (юридичними і фізичними особами-нерезидентами);
- кількість банківських установ (у тому числі філій) на території регіону;
- кількість страхових компаній (та їхніх представництв) на території регіону;
- кількість товарних бірж (універсальних і спеціалізованих) на території регіону.

При оцінюванні рівнів криміногенних, екологічних та інших ризиків вивчають ступінь безпеки інвестиційної (а потім виробничої) діяльності в регіоні. З цією метою розглядають такі показники:

- рівень економічної злочинності (за основними видами і в цілому) в розрахунку на 100 тис. жителів;
- частка підприємств зі шкідливими викидами, що перевищують гранично допустимі норми, в загальній кількості промислових підприємств;
- середній радіаційний фон у містах регіону;
- частка незавершених будівельних об'єктів у загальній кількості розпочатих будівництвом об'єктів за останні 3 роки.

Огляд аналітичних показників, що використовуються для оцінювання інвестиційної привабливості регіону, свідчить про широку базу дослідження комплексу умов, що визначають цю регіональну характеристику.

На основі кількісної оцінки розглянутих синтезованих показників (отриманих за сумою їхньої рангової значимості) розраховують інтегральний показник оцінки інвестиційної привабливості регіонів. При цьому враховують, що окремі синтезовані показники відіграють різну роль у прийнятті інвестиційних рішень.

В сучасних умовах очікувати великого припливу іноземного капіталу в Україну не доводиться, тому що інвестиційний клімат залишається несприятливим. Основними перешкодами для іноземних інвестицій в Україну є: нестабільне та надмірне державне регулювання, нечітка правова система, політична нестабільність економічного середовища, корупція, великий податковий тягар, проблеми щодо встановлення чітких прав власності, низький рівень доходів громадян, труднощі в спілкуванні з урядом та приватизаційними органами, політична нестабільність, відсутність матеріальної інфраструктури, проблеми виходу на внутрішній та зовнішній ринки та інші.

У зв'язку з цим велике значення має вдосконалення процесу формування інвестиційної політики держави, що може активізувати або стримувати приплив іноземних інвестицій у національну економіку, регулювати їхні обсяги і технологічний склад.

Державну політику щодо залучення іноземного капіталу здійснює Кабінет Міністрів України спільно з НБУ і регулює Верховна Рада України. Неабияку роль у цьому процесі відіграє Адміністрація Президента. Указами Президента України створена певна кількість державних інституцій, що безпосередньо займаються залученням іноземних інвестицій в Україну. Одним із них є Національне агентство України з реконструкції і розвитку, завданням якого є участь у формуванні державної політики при взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями й закладами для залучення кредитів, грантів, міжнародної гуманітарної й технічної допомоги, іноземних інвестицій.

У працях вітчизняних вчених (В. Опришко [3], С. В. Захарін [4]) висвітлена політика держави у сфері іноземного інвестування, що має на меті створення сучасної системи регулювання, яка б підвищила інвестиційну привабливість економіки та забезпечила потужні мотивації нерезидентів щодо вкладення коштів. Особливо ефективним важелем успішного вирішення цього завдання може стати (за певних обставин) податкова політика щодо закордонних та внутрішніх інвестицій.

Результати досліджень підтверджують, що оподаткування ще не належить до числа вирішальних факторів здійснення прямих іноземних інвестицій. Наприклад, базова ставка оподаткування прибутку корпорацій у Німеччині – 70,8% (часто цей норматив на практиці зменшується до 50–55% завдяки численним пільгам), проте це не лякає інвесторів [4].

В галузі, які насамперед визначають конкурентоспроможність національної економіки, прийшла менш як третина всіх іноземних інвестицій. Проте при цьому не можна не відзначити позитивних тенденцій, зокрема збільшення частки ресурсів, спрямованих у промисловість України, зростання частки інвестицій у чорну металургію та паливну промисловість.

Незважаючи на дію негативних факторів, Україна здатна вже сьогодні значно поліпшити свій інвестиційний клімат. Навіть при відносно незначних обсягах іноземних інвестицій можна досягти позитивного ефекту для економіки в цілому за умови оптимальної структури і розподілу іноземних інвестицій, що максимально відповідатиме національним інтересам України.

Важливою складовою покращення інвестиційного клімату є питання захисту інвестора. Для захисту інвестора необхідно опрацювати і прийняти певну форму договорів щодо здійснення фінансових операцій, в якій передбачити чіткі вимоги до суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють такі послуги. Не секрет, що при інвестуванні багато хто з фінансових посередників безпосередньо розробляє такі угоди, в яких, як правило, інтереси інвесторів практично не враховуються. Тому, на нашу думку, на державному рівні доцільно мати орган, що здійснюватиме нагляд за діяльністю небанківських фінансових установ, проводитиме ліцензування, розроблятиме нормативну базу в цій сфері, визначатиме платоспроможність юридичних осіб, які надають послуги із проведення фінансових операцій, і забезпечуватиме захист інвесторів.

Крім нормативних актів, що безпосередньо регулюють інвестиційну діяльність, захист вітчизняного інвестора може бути ще дієвішим, якщо паралельно здійснюватиметься реформа і вдосконалення наявних законів, що визначають важливі параметри функціонування економіки в цілому. У цьому плані можна погодитися з фахівцями, які пропонують оновити закон України «Про господарські товариства», та закон України «Про цінні папери і фондову біржу», які були прийняті п'ять років тому і визначають базові основи функціонування акціонерних товариств [5].

Для забезпечення обліку і руху грошових засобів від розміщення до погашення позик і спрямування їх на відповідні інвестиційні проекти, а також для забезпечення гарантій погашення і ліквідності вторинного ринку Державний інвестиційний фонд має визначити уповноважений банк, який укладатиме відповідний договір із розрахунково-касовим центром і уповноваженим депозитарієм, відкриватиме спеціальний рахунок фонду для обслуговування випусків облігацій, здійснюватиме погашення облігацій за дорученням фонду. В його функції, крім цього, буде входити здійснення грошових розрахунків при проведенні аукціонів щодо розміщення облігацій, відкриття спеціальних рахунків для проведення грошових заліків з учасниками торгів у торговельно-кліринговій системі, передача на вимогу фонду інформації про рух коштів у процесі розміщення, обігу та погашення випусків облігацій. Цей уповноважений банк також повністю відповідатиме перед фондом за надходження на спеціальний рахунок грошових засобів від розміщення облігацій, їх накопичення і витрачання у відповідності з інвестиційною програмою держави та регіону.

Отже, при розробці програм (концепцій) державного регулювання іноземного інвестування треба враховувати менталітет країни базування і країни-реципієнта. Державне регулювання іноземного інвестування має ґрунтуватися

на принципах взаємної відповідальності іноземного інвестора і держави, дотримання основних прав і свобод іноземних інвесторів, юридичної відповідальності іноземних інвесторів за порушення закону або міжнародних договорів, заохочення іноземних інвесторів, які спрямовують інвестиційні ресурси у програми (проекти) визначені державою як пріоритетні, удосконалення законодавства щодо іноземних інвестицій.

З урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок, що інвестиції є важливим напрямом покращення умов діяльності підприємств та регіону, запорукою його успіхів. Але для того, щоб інвестори вийшли на вітчизняний ринок, державним органам влади необхідно сприяти розвитку інвестиційної привабливості об'єктів інвестування і регіонів загалом. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку повинно стати розроблення методичних рекомендацій комплексного оцінювання інвестиційної привабливості регіонів, а також розроблення відповідних моделей та апробація таких моделей на практиці з урахуванням особливостей вітчизняної економіки для стимулювання інноваційної активності вітчизняних підприємств та регіонів.

Список використаних джерел

1. Шара К. Фонди Євросоюзу в інвестиційній політиці територіального самоврядування / К. Шара // Регіональна економіка. – №2. – 2008. – С. 120-128.
2. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. – К. : МП «Итем» ЛТД «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995. – 447 с.
3. Опришко В. Реальні інвестиції та фінансовий сектор економіки / В. Опришко // Вісник НБУ. – №8. – 2002.
4. Захарін С. В. Іноземні інвестиції і реформування економіки / С. В. Захарін // Економічний світ: ХАДУ. – 2001. – С. 31-39.
5. Романів Є. М. Інвестиційна стратегія західних підприємств / Є. М. Романів // Регіональна економіка. – 2000. – С. 35-42.

Маслак А.А., Стасюк Н.Р., Жежуха В.И. Региональные аспекты оценивания инвестиционной привлекательности как фактора стимулирования инновационной деятельности.

Отражены особенности оценивания инвестиционной привлекательности регионов как фактора стимулирования инновационной деятельности, приведены факторы, которые следует учитывать инвесторам при осуществлении такой оценки. Предложены изменения в сфере инвестиционной политики, которые приведут к росту объемов инвестиций в региональную экономику.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвесторы, инвестирование, инвестиционная программа, инновационная деятельность, оценивание, стимулирование.

Maslak O.O., Stasyuk N.R., Zhezhukha V.Yo. The Regional Aspects of Evaluation of Investment Attractiveness as a Factor of Stimulation of Innovative Activity.

The features of evaluation of investment attractiveness of the regions as a factor of stimulation of innovative activity have been elucidated, factors which are necessary to take into account by investors during realization of such estimation have been presented. Changes in the field of investment policy, which will result in growth of volumes of investments into a regional economy have been offered.

Key words: investment attractiveness, investors, investing, investment program, innovative activity, evaluation, stimulation.

Надійшло 09.10.2008 р.